

ASPECTELE EDUCATIVE ALE LECTURII

Violeta GRIGORICĂ¹
profvio_ste@yahoo.com

RÉSUMÉ: La discipline langue et littérature roumaines nécessite, dans le contexte de l'école roumaine actuelle, de trouver les moyens de la rendre plus attractive pour les élèves d'aujourd'hui. En didactique spécialisée, il y a de plus en plus de discussions sur les professeurs de lecture, dont le but premier est précisément de planter et surtout de maintenir l'intérêt des élèves pour la lecture. En effet, l'approche pédagogique met en évidence le rôle suprême de l'enseignant qui, à l'aide de stratégies pédagogiques interactives, doit réussir à former les lecteurs. La littérature roumaine vise à développer l'intérêt des étudiants pour la lecture de textes littéraires, la modélisation de leur goût esthétique, la réalisation d'un horizon culturel composé d'autant de connaissances que possible. L'acquisition de compétences implique de placer l'étudiant au centre de l'enseignement et implique à la fois une compétence de communication et une compétence culturelle de l'étudiant. Au lycée, les élèves prennent de plus en plus conscience des spécificités de la littérature, de l'influence et du charme qu'ils peuvent exercer sur le lecteur.

MOTS CLÉS: lecture, plaisir de lire, évaluation, formation, message.

În timpul unei călătorii pe internet, o povestire cu tâlc, intitulată „Casa sufletului”, m-a dus cu gândul la rolul pe care noi, dascălii, îl avem în formarea noii generații: „Un bătrân tâmplar se afla în pragul pensionării. Era încă în putere, de aceea patronul îl dorea în continuare în echipa sa. Cu toate acestea, bătrânul era hotărât să se retragă, pentru a duce o viață liniștită alături de familie. Renunța la un salariu bun, dar prefera liniștea. Cu părere de rău pentru pierderea unui meșter atât de priceput, patronul îi ceru să mai construiască o singură casă. Bătrânul acceptă, dar nu mai puse suflet în ceea ce făcea. Chemă ajutoare nepricepute și folosi scânduri nepotrivite. Și lui îi era rușine de cum arăta ultima lucrare! Când în cele din urmă o isprăvi, patronul veni să o vadă. Îi dăruie tâmplarului cheia de la intrare, zicându-i: „Aceasta este casa ta, darul meu pentru tine!” Tâmplarul

¹ Profesor de Limba și literatura română la Școala Gimnazială nr. 1 Biliiești, județul Vrancea.

rămase uimit. Ce mare rușine! Dacă ar fi știut că-și zidește propria casă, atunci ar fi făcut-o cu totul altfel!”

Așa se întâmplă și în realitate, construim viețile punând în ele, adeseori, nu tot ceea ce este mai bun. Apoi, cu uimire, realizăm că trebuie să trăim în casa pe care tocmai ne-am construit-o. Dacă am putea-o reface, ar fi diferită, însă nu putem întoarce timpul! Trebuie să luăm aminte! Noi suntem tâmplarul! În fiecare zi batem un cui, fixăm o scândură sau ridicăm un perete. Totul e întocmai așa cum îl clădim! Alegerea pe care o facem astăzi zidește casa în care vom trăi mâine! De ceea ce vom fi în stare să-i învățăm pe copiii aflați sub *oblăduirea* noastră astăzi, depinde caracterul societății de mâine.

În ultimele două decenii, interesul pentru cartea scrisă a pierdut teren în defavoarea mijloacelor electronice, atât din partea elevilor, cât și a adulților. Noua generație nu mai freamătă de nerăbdare să descopere misterele anunțate de mirosul cernelii tipografice, nici să încerce să ghicească ceea ce se ascunde dincolo de coperta, uneori searbădă, a unei cărți dintr-o librărie sau dintr-o bibliotecă.

Cade astfel în sarcina noastră, a dascălilor, să trezim fiorul acesta pierdut, să-i determinăm și să-i ajutăm pe elevi să regăsească plăcerea răsfoirii unei cărți, să-i sprijinim în descoperirea mesajului transmis, întru înțelegerea textului văzut ca dogmatic, criptic.

Adevăratul scop al orei de literatură este acela de a forma cititori avizați, deși, în unele cazuri, lectura și interpretarea textului sunt văzute ca obligatorii pentru examenul de sfârșit de ciclu școlar de către ambii participanți în proces, elev și profesor.

Plăcerea de a citi nu a dispărut, ea s-a transformat sub impulsul audiovizualului. Copiii mici simt nevoia de a asculta povești, de a se identifica cu un erou sau altul, adolescenții și maturii au nevoie de o istorie savuroasă. Triunghiul eul cititor (cu structurile sale cognitive – ce reunesc cunoștințele despre limbă, despre text și despre lume – și cele afective) – textul citit (cu substanța sa trecută în formă, expresie a intenției autorului) – contextul (cu elementele sale de ordin psihologic – intenția de lectură, interesul pentru text, de ordin social – intervențiile profesorului, ale colegilor și fizic – timpul disponibil, zgomotele, lumina) transformă lectura, care nu lasă cititorul indiferent, ci îi modelează caracterul, prin identificarea cu eroii preferați, cu experiențele de viață prezentate.

Programele actuale școlare propun o schimbare de viziune din

perspectiva lecturii. Nu se mai pune accent pe cunoștințele despre literatură, despre anumite texte, ci pe formarea unor competențe / abilități de receptare a unor texte diferite și de practicare a diverse tipuri de lectură: lectura de informare (cea care îi ajută pe elevi să găsească informații specifice unor domenii de cunoaștere diverse sau privitoare la realitatea cotidiană), lectura de plăcere (cea pe care o savurează în timpul liber), lectura instituționalizată (cea realizată de critici sau istorici literari sau cea propusă de școală). Un prim țel este așadar formarea unor lectori competenți. Faptul că programele actuale sunt puse sub semnul comunicării are drept consecință conceperea lecturii atât ca act de cunoaștere, cât și ca act de comunicare (lectura însemnând dialog al cititorului cu textul, participare activă la procesul de reconstruire a sensurilor). Astfel, competențele specifice privind receptarea textului (literar sau nonliterar) se subsumează competenței generale de receptare a mesajelor scrise și ele sunt orientate prioritar spre ceea ce, în didactica de specialitate, se numește *reading for meaning* (a citi pentru a înțelege).

Principalele orientări în didactica lecturii pot fi sintetizate în trei modele: modelul cultural, centrat pe profesor, în care predomină transmiterea de informații despre text ca produs cultural, modelul lingvistic care solicită, de regulă, participarea activă a elevului, fiind asociat frecvent cu tehnici de analiză lingvistică, având un caracter pronunțat analitic, și modelul dezvoltării personale centrat pe elev, în care predomină valorizarea reacțiilor personale în receptarea textului; accentul cade pe motivarea elevului pentru lectură prin corelarea temelor și aspectelor întâlnite în textele literare cu experiența personală a acestuia. Fiecare dintre aceste modele are avantajele și dezavantajele sale. Noile programe nu exclud niciuna dintre cele trei tendințe de studiu al literaturii, dar un accent prioritar îl au ultimele două modele. Pentru ca lectura să devină mai motivantă pentru elevi, există câteva principii considerate esențiale:

- Lectura să fie centrată pe sensurile pe care un text le poate genera;
- Lectura să fie interactivă (receptorul intră în dialog cu textul, pune întrebări, încearcă să formuleze răspunsuri personale);
- Lectura să fie exersată (elevilor li se creează oportunități de a citi în scopuri diverse texte variate; profesorul folosește în mod consecvent la orele de literatură un algoritm de lucru cu textul);
- Lectura să aibă un scop pe care elevii să-l poată identifica (plăcere, cunoaștere, descoperirea unor strategii de lectură etc.);

– Lectura să fie încurajată (prin atitudinea personală a profesorului care valorizează lectura, dar și prin feed-back).

Nu este suficient ca profesorul să fie de acord cu aceste principii, el trebuie să le pună și în practică, în timpul orelor de literatură pe care le regizează. „Ora de literatură trebuie să se bazeze, în primul rând, pe lucrul cu textul. Aceasta înseamnă că în cadrul unei lecturi dirijate de către profesor, elevul deconstruiește textul pentru a-i reconstitui semnificațiile.

Importanța lecturii este dată de aspectele educative pe care le implică:

– aspect cognitive: prin lectură elevii își îmbogățesc cunoștințele despre realitate;

– aspect educative: lectura contribuie esențial la educarea copiilor în dimensiuni etice și estetice;

– aspect formativ: lectura are drept consecință formarea și consolidarea deprinderilor de muncă intelectuală și dezvoltarea gândirii.

O categorizare a strategiilor centrate pe comprehensiunea textului lecturat poate fi următoarea:

– strategii ce vizează etapa pre-lecturii, cu întrebări specifice – „La ce te gândești lecturând foaia de titlu?”, „Cum aproximăm sensul pornind de la titlu, subtitlu, moto?”, „Cum se orientează lectura după prima secvență citită?” (astfel se poate structura jurnalul de lectură sau o secvență de dialog cu răspuns scris);

– strategii ce vizează exprimarea și valorificarea reacțiilor emoționale pe care lectura le provoacă și care constituie puncte de pornire ale interpretării textului – „Ce sentimente a provocat lectura textului”, „Ce amintiri personale a suscitât lectura textului?”, „Care sunt întâmplările/imaginile/problemele care v-au surprins/pe care le considerați esențiale? (întrebările pot orienta jurnalul de lectură);

– strategii ce urmăresc corelarea așteptărilor inițiale cu rezultatele primei lecturi – „În ce măsură textul a depășit așteptările, a dezamăgit, a provocat?” (pot structura dialogul oral și scris sau se pot regăsi în fișa de evaluare a lecturii);

– strategii ce urmăresc înțelegerea procesului lecturii: lectura anticipativă și harta lecturii;

– strategii ce urmăresc înțelegerea corectă a nivelului literal al textului: explicația, chestionarul pe marginea textului. Descrierea secvențelor textului, identificarea ideilor principale, rezumatul, glosarea textului, identificarea câmpurilor lexicale etc.

Profesorul trebuie să ghideze lectura, această călătorie a elevilor în lumea textului, astfel încât fiecare dintre ei să ajungă la o înțelegere personală a textului discutat, să nu dea verdicte privind interpretările pe care elevii le dau unor texte, să încurajeze notarea ideilor, împărtășirea acestora și confruntarea dintre ele.

În alegerea metodelor de evaluare a dezvoltării competențelor de lectură și a atitudinilor față de lectură, profesorul trebuie să țină cont de următoarele:

- Evaluarea trebuie să vizeze obiectivele/competențele programei;
- Evaluarea trebuie să fie realizată prin probe care să acopere atât abilitățile de exprimare orală, cât și pe cele de exprimare scrisă în receptarea textelor prin metode diverse;
- Evaluarea trebuie să vizeze, în primul rând, latura calitativă a procesului de lectură (competențele și atitudinile elevului);
- Evaluarea trebuie să vizeze progresul fiecărui elev în raport cu un moment anterior. Motivarea elevilor pentru lectură depinde, în primul rând, de efortul pe care îl face fiecare profesor în parte, clarificându-și el însuși anumite aspecte privind punerea în scenă a lecturii în școală.

Dintre procedeele de stimulare a elevilor pentru a citi și alte opere literare ale unor autori studiați la clasă, amintim:

- portofoliul: cuprinde portretul, date biografice și aspecte esențiale din opera autorilor, prilej ce stârnește curiozitatea și interesul pentru lectură;
- produsele multimedia (filmele, prezentările PPT, benzile audio și cu povești etc.): prezintă operele literare în imagini audio și vizuale. După lectură, elevii pot face comparații, stabilind asemănări între întâmplările prezentate;
- jocul cu versurile: profesorul recită unu-două versuri dintr-o poezie, iar elevii continuă;
- ghicitorile literare: îi invită pe elevi la lectură. Se citește un fragment și se cere elevilor să indice opera și autorul, sau să recunoască opera în care personajul principal este....;
- expozițiile de carte: se pot organiza în clasă și cuprind cărți despre o temă anume ce pot fi lecturate de elevi – de exemplu, copilăria, istoria patriei, legendele lumii;
- lecții de popularizare a cărților: o carte nou-apărută se citește mai întâi de către profesor, după care se prezintă elevilor. Aceștia își notează titlul și autorul, pentru a o putea procura;

– cercul literar-artistic: prin care se cultivă pasiunea pentru literatură, stimulând inteligența interpersonală, stabilirea unei relații mai apropiate între profesor și elevi, respectiv între elevii cu abilități literare sau critice;

– excursia literară: „cale prețioasă de receptare a literaturii, de sensibilizare pentru frumosul din literatură și natură, de documentare, de fixare a cunoștințelor de literatură și de cultură generală, de cultivarea a sentimentului patriotic, de stimulare a aptitudinilor creatoare ale elevilor”².

Paul Cornea spunea, în lucrarea sa *Introducere în teoria lecturii*: „... că nici computerul, nici televizorul nu vor duce la dispariția cărții, că lectura va continua să joace un rol cardinal în viața oamenilor, că accelerarea progresului tehnic va fi mereu însoțită remedierea compensatoare a unui spațiu liber pentru închipuire, visare și căutare de sens... Cred, vreau să cred că vom continua să citim chiar dacă nu vor mai fi cărți. O vom face, la nevoie, pe ecrane portabile sau fixe, de buzunar ori de mari dimensiuni, dar vom continua s-o facem câtă vreme vom persevera să gândim și să producem bunuri simbolice”³.

Bibliografie:

- [1] Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Polirom, Iași, 1998.
- [2] Pamfil, Alina, *Didactica limbii și literaturii române*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.
- [3] Parfene, Constantin, *Literatura în școală. Contribuții la o didactică modernă a disciplinei*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1991.

² Constantin Parfene, *Literatura în școală. Contribuții la o didactică modernă a disciplinei*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1991, p. 91.

³ Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 18.